

Improving the mechanisms of diagnosing the mother language ability of primary class students

Raykhona NORKOBILOVA¹

Termez State Pedagogical Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2022

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2023

Available online

15 February 2023

Keywords:

talent,
diagnosis,
competence,
indicators,
communicative competence,
pedagogical correction,
pedagogical diagnosis.

ABSTRACT

This article provides information about the indicators of the activity of primary school students based on indicators, the second parameter of the principle of educational efficiency “Organization of an effective diagnostic service at the general secondary educational institution”.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss1/S-pp36-41>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ona tilidan iqtidorini diagnostika qilish mexanizmlarini takomillashtirish

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

iqtidor,
diagnostika,
kompetentlik,
indikatorlar,
kommunikativ
kompetentlik,
pedagogik korreksiya,
pedagogik diagnostika.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari faoliyatini indikatorlar asosida diagnostika qilish, ta'lim samaradorligi printsiplining ikkinchi parametri “Umumiy o'rta ta'lim muassasasida samarali diagnostik xizmatni tashkil qilish” indikatorlari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

¹ Teacher, Termez State Pedagogical Institute. E-mail: rustamkhurramov@mail.ru

Совершенствование механизмов диагностики владения родным языком учащихся начальных классов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

талант, диагностика, компетентность, показатели, коммуникативная компетентность, педагогическая коррекция, педагогическая диагностика.

В данной статье представлена информация о показателях деятельности учащихся начальных классов на основе показателей, второго параметра принципа эффективности обучения «Организация эффективной диагностической службы в общеобразовательной средней образовательной организации».

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ona tilidan iqtidorini diagnostika qilish mexanizmlarini takomillashtirish, o'qituvchidan yuksak kompetentlik xususiyatlariga ega bo'lishni talab etadi va zamonaviy ta'lim texnologiyalari, axborot va komputer texnologiyalari, o'quv predmetini o'qitish usullari, o'qituvchilikning umummadaniy va amaliy tayyorgarligini namoyon ettirish nazarda tutiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari faoliyati quyidagi indikatorlar asosida diagnostika qilinadi:

- davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari talablarini bajarish darajasi;
 - ta'lim muassasasi o'quvchilarining yakuniy davlat attestatsiyasidagi umumiy natijalari;
 - o'quvchilarning bosqichli nazoratlardagi umumiy natijalari; ta'lim muassasasini bitirgan o'quvchilarning akademik litsey, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qishlarini davom ettirishlari;
 - "Umumta'lim muassasalari o'quvchilarining umumta'lim fanlari bo'yicha bilimlar bellashuvi"dagi tuman, viloyat va respublika bosqichidagi natijalari;
 - fan olimpiadasining tuman va viloyat bosqichi natijalari;
 - "Til bilimdonlari" va boshqa ko'rik-tanlovlar natijalari.
- Ta'lim samaradorligi printsiplining ikkinchi parametri "Umumiy o'rta ta'lim muassasasida samarali diagnostik xizmatni tashkil qilish" indikatorlari sifatida:
- o'qituvchi va o'quvchilar faoliyatini o'rganishda ilmiy-uslubiy, diagnostik va nazariy asosga ega metodlardan foydalanilishi;
 - o'qituvchi, maktab psixologi va rahbar o'rinbosari faoliyatlarining ilmiy-metodik jihatdan optimal ravishda tashkil etilganligi;
 - o'quvchi, o'qituvchi, maktab rahbariyati faoliyatini jamoatchilik tomonidan nazorat etuvchi, ota-onalar, jamoatchilik fikrini o'rganuvchi mexanizmning mavjudligi va natijaviyligi;
 - ta'lim muassasasini boshqarish holati, muammo va kamchiliklarini ifodalovchi tahlillarning mavjudligi;
 - rahbar kadrlarning kasbiy, ilmiy-metodik tayyorgarligining ta'lim mazmuni va uning metodik ta'minoti bilan muvofiqlashtirilganligi;

- maktab rahbarlarida nazariy, pedagogik, ilmiy-metodik tayyorgarlik, g'oyaviy-siyosiy va ma'naviy-axloqiy, ijodiy va ijtimoiy faollik darajasining ortganligi;

- umumiy o'rta ta'lim maktabi rahbarlarini tayyorlash tizimining nazariy-metodik jihatdan asoslanganligi, bu jarayonda zamonaviy pedagogik, axborot va innovatsion texnologiyalardan foydalanish uchun zarur bo'lgan metodik bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga e'tibor qaratilganligi;

- ta'lim muassasasi rahbarining ijtimoiy-psixologik, muloqotga kirishuvchanlik, kommunikativ kompetentligi, madaniyati va mahorati sohasidagi bilim, ko'nikma va malakalarga hamda to'g'ri qaror qabul qilish va uning bajarilishini nazorat etish, tashkilotchilik qobiliyatlariga egaligi;

- ta'lim muassasasi rahbarida o'quv-tarbiya jarayoni sifatini ta'minlashga oid ta'lim strategiyasini belgilash ko'nikmalarining mavjudligi;

- ta'lim iste'molchilari va pedagogik xizmat ko'rsatuvchilar o'rtasida ijtimoiy hamkorlikning o'rnatilganligi;

- ta'lim muassasasi rahbarining vaqtni samarali taqsimlash, muammoni malakali tarzda aniqlay olish, maqsad va vazifalarni to'g'ri belgilash, xodimlar o'rtasida ishni tashkil eta olish layoqatiga egaligi;

- ta'lim muassasasi rahbarining moslashuvchanligi: jamoada shaxslararo munosabatlarning dinamikasini tavsiflay olishi;

- ta'lim muassasasi rahbarining yetakchiligi: muammoli vaziyatlarni hal qila olish, o'zgalardan barcha xususiyatlari bilan sifat jihatdan yuqori tura olishi, tashabbuskorligi;

- ta'lim muassasasi rahbarining kirishuvchanligi: ijobiy ijtimoiy aloqalarni o'rnata olishi, ruxiy zo'riqish va bosimlarga qarshi tura olishi kabilar belgilangan.

Navbatdagi indikator "Umumiy o'rta ta'lim sifatini diagnostika qilishning demokratik tamoyillar asosida yo'lga qo'yilganligi" hisoblanadi. Mazkur indikator quyidagi ko'rsatkichlar asosida baholanadi:

- maktab direktorining o'qituvchilar, o'quvchilar faoliyatini boshqara olish qobiliyatiga egaligi;

- ta'lim muassasasida o'quvchilar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishning yo'lga qo'yilganligi;

- sinflar kesimida darslarni taqsimlashda o'qituvchilar tajribasi va tayyorgarlik darajasining hisobga olinganligi;

- o'quvchilar va o'qituvchilarning maktab ichki tartib-qoidalariga qat'iy amal qilishiga erishilganligi;

- maktabda o'z-o'zini boshqarish tizimining mavjudligi;

- yetakchilik (liderlik) qobiliyatiga ega bo'lgan o'quvchilar faoliyatining rag'batlantirib borilganligi;

- maktabda sog'lom raqobat va o'z-o'zini tanqidiy baholashga nisbatan do'stona munosabatning shakllanganligi;

- ta'lim muassasasida shaxslararo ziddiyatlarni bartaraf etish tizimining mavjudligi;

- maktabdagi o'quvchilar hamda o'qituvchilar jamoasida samimiylik va o'zaro hamkorlikka asoslangan ishchan muhitning yaratilganligi;

- o'quvchilar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash tizimining mavjudligi;

- ta'lim muassasasidagi sharoitlar o'quvchilar va ota-onalarni qay darajada qoniqtirishining o'rganilganligi hamda tahlil qilinganligi;

- o'quvchilar, ota-onalar va boshqa manfaatdor tomonlarning takliflari, so'rovlariga muvofiq tarzda o'qitish sifatini nazorat qilish va ta'minlashning ichki tizimi yaratilganligi;

- ta'lim muassasasining joriy va istiqbol rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirishda o'qituvchilar hamda ota-onalar vakillarining ishtirok etishi;

- maktabning ichki boshqaruvi tizimiga ota-onalar vakillarining kiritilganligi;

- bitiruvchilar, o'quvchilar va ota-onalar taqdim etgan axborotlar yordamida ular bilan qayta aloqaning o'rnatilganligi;

- o'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish maqsadida sinfdan va maktabdan tashqari tadbirlarni talablar darajasida tashkil qilish tizimining yaratilganligi kabilardan iborat.

Navbatdagi "UO'Tda innovatsiyalarning tatbiq etilishi" indikatori ko'rsatkichlari:

- o'qituvchilarning innovatsion faoliyati samaradorligini ta'minlovchi chora-tadbirlar va rag'batlantiruvchi muhitning mavjudligi;

- ta'lim boshqaruvi muassasalari tomonidan tavsiya etilgan innovatsiyalarni amaliyotga joriy etish monitoringining amalga oshirilganligi va tahliliy materiallarning mavjudligi;

- ta'lim muassasalarida izlanuvchan, ijodkor, is'tedodli pedagoglarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash mexanizmining yaratilganligi;

- UO'Tda innovatsiyalarni tatbiq etish maqsadlari va rejasining mavjudligi;

- ta'lim muassasalarida pedagog kadrlar (o'qituvchilar) va o'quvchilar uchun ijodiy muhit yaratilganligi, tashabbuslar va yangiliklarga qiziqish hosil bo'lganligi kabilar (1-ilova).

Pedagogik diagnostika: birinchidan, individual ta'lim jarayonini qulaylashtirishi, ikkinchidan, jamiyat talabidan kelib chiqqan holda, ta'lim-tarbiya natijalarini to'g'ri aniqlashni ta'minlashi, kafolatlashi, uchinchidan, o'ziga xos ta'lim yo'nalishi va mutaxassislikni oqilona tanlashga yordam berishi kerak. Pedagogik diagnostika yordamida ma'naviy-ma'rifiy jarayon tahlil qilinadi va ta'lim-tarbiya natijalari aniqlanadi.

Tashhishlashda nafaqat ta'lim-tarbiya natijalarini sarhisob qilish, balki ularning o'zgarish dinamikasini ham nazarda tutish lozim.

Pedagogik diagnostika quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- birinchisi-shaxsni har tomonlama o'rganish, tashhis qilish yoki o'zini-o'zi tashhishlash;

- ikkinchisi – pedagoglar jamoasi tomonidan ta'limiy-tarbiyaviy jarayonning samaradorligiga erishishni ta'minlash.

Pedagogik diagnostika o'quv-tarbiyaviy jarayonni tadqiq qiladi. Uning metodlari ilmiy-pedagogik tadqiqot metodlaridan shu bilan farq qiladiki, u alohida o'spiringa yoki o'quvchi-yoshlar guruhiga dolzarb pedagogik tadbirlarni qo'llashni ko'zda tutadi.

O'quv-tarbiyaviy jarayonni takomillashtirishga xizmat qiluvchi pedagogik diagnostika har bir rejali o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanib, tahsil oluvchi o'quv materialini qanday o'zlashtirayotganini doimo kuzatib boradi, tarbiyaviy jarayondagi muammolarning yechimini to'ishga harakat qiladi. Mohir pedagog o'quv jarayonida tug'iladigan qiyinchiliklarni boshqalardan ko'ra yaxshiroq tushunadi.

Pedagogik diagnostika o'z zamirida korreksion tadbirlarni ham nazarda tutadi. Mashg'ulot o'tkaziladigan sharoitlardan qat'i nazar, o'quv jarayonining samaradorligiga xizmat qiluvchi pedagogik korreksiya quyidagi maqsadlarga yo'naltirilishi kerak:

- ta'lim natijasi noto'g'ri baholanganda ichki va tashqi tahririga;

- ta'limdagi kamchiliklarni aniqlashga;

- ta'limning muvaffaqiyatli natijalarini tasdiqlashga;
- o'quv jarayonining keyingi bosqichlarini rejalashtirishga;
- ta'lim-tarbiyadagi muvaffaqiyatlarni rag'batlantirish orqali motivatsiya 'aydo qilishga va keyingi murakkab qadamlarni yo'naltirishga;
- o'quv-tarbiyaviy sharoitlarda yo'l quyilgan kamchiliklar, bo'shliqlarni korrektsiyalashga, bartaraf etishga.

Nufuzli Amerika ma'lumotnomalarining (Lindquist) birida *pedagogik diagnostika va korreksiya vazifalari* (Educational Measurement)ga yirik boblar uchun o'rin ajratilgan: o'qitish jarayonida uslubiy yordam ko'rsatish, ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish, o'quv maskanidagi ijtimoiy pedagog maslahati, tarbiyaviy jarayonda ta'limning o'rnini aniqlash('laziering)dan iborat. Demak, ilmiy asoslangan pedagogik diagnostika va korreksiya o'quv-tarbiyaviy jarayonning mazmunini boyitishga xizmat qiladi.

Shu bilan bir qatorda o'qitish sifatini tashhislash va korrektsiyalash uchun quyidagilarni aniqlash talab etiladi:

- amalda qo'llanilayotgan o'quv dasturlarining samaradorligi va maqsadga muvofiqligi;
- metodik hamda tashkiliy innovatsiyalar;
- mazkur innovatsiyalarning o'qitish natijalarining sifati va bitiruvchilarning bilimdonlik darajasiga ko'rsatadigan ta'siri;
- o'quv jarayonining texnologik jihatdan ta'minlanganlik darajasi;
- umumiy o'rta ta'lim muassasasining turli bo'g'inlari faoliyati maqsad va vazifalarining o'zaro muvofiqligi;
- o'qitish konse'psiyalari, davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari va o'quv-metodik majmualar mazmuni orasidagi o'zaro uzviylik;
- pedagogik, metodik, boshqaruv sohasidagi axborot tarmoqlarining samaradorligi, ularni ommalashtirish va foydalanish uchun qulayligi va ishonchligi;
- fanlar bo'yicha o'qitish sifati baholanishini ta'minlovchi kvalimetrik, tashhislash metodikalarining o'qituvchilar tajribasida foydalanilganligi va sinovdan o'tkazilganligi kabilar.

O'qitish sifatini aniqlashda umumiy o'rta ta'lim muassasasining metodik quvvatini tashkil etuvchi ko'rsatkichlar ham muhim o'rin egallaydi. Jumladan:

- avvalgi yillarda tuzilgan o'quv dasturlari;
- umumiy o'rta ta'lim muassasasida ishlab chiqilgan metodik hamda didaktik materiallar;
- sinovdan o'tkazilgan o'rgatuvchi va tashxislovchi metodikalar;
- innovatsion g'oyalar banki;
- metodik ishlarning tashkiliy shakllari, ilg'or tajribalarni aniqlash, tanlash, umumlashtirish va ommalashtirish kabilar.

O'qitish sifatini tashxislashda informatsion-metodik hamda ta'limiy-texnologik manbalarni tahlil qilish ham alohida qimmatga ega. Uning asosiy ko'rsatkichlari:

- ekspert xulosalari;
- nazorat va tekshirish natijalarini ifodalovchi materiallar;
- yig'ilishlar, kengashlarning materiallari;
- metodik seminarlarning materiallari kabilar.
- O'qitish sifatini tashhislashda moddiy-moliyaviy manbalarni hisobga olish ham nihoyatda zarur. Mazkur manbalar sirasiga:
- ta'lim muassasasida amalga oshiriladigan alohida tadbirlarni moliyalashtirish manbalari;

– qabul qilingan me'yorlar va talablarga mos tarzda o'quv materiallari mazmuniga muvofiq keladigan moddiy-texnik bazaning tavsifi;

– umumiy o'rta ta'lim muassasasidagi sinf xonalari va o'quv kabinetlarining kompyuterlar, audio, video-vizual texnikalar va laboratoriya jihozlari bilan ta'minlanganligi;

– umumiy o'rta ta'lim muassasasining aloqa vositalari bilan ta'minlanganligi;

– umumiy o'rta ta'lim muassasasining o'quv-metodik adabiyotlar bilan ta'minlanganligi;

– umumiy o'rta ta'lim muassasasining sport maydonchalari, zallari, inventarlar bilan ta'minlanganligi;

– umumiy o'rta ta'lim muassasasining moddiy-texnik bazani kengaytirishga yo'naltirilgan rejasi;

– o'qitish jarayoni sifatining o'quv jarayoni sifati natijalari bilan mos kelishining ta'minlanganligi;

– umumiy o'rta ta'lim muassasasida masofaviy ta'limni joriy etish uchun moddiy-texnik bazaning mavjudligi kabilarni kiritish mumkin.

Bugungi kunda pedagogik diagnostika va pedagogik korreksiyaning tamoyillarini takomillashtirishda yoshlarning shaxsiyatiga zarar keltirmaslik, ularning pedagogik daxlsizligini ta'minlash, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar orqali ularga ijobiy ta'sir ko'rsatish inobatga olinishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva Sh.A. O'quvchilarni pedagogik tashhislashda qo'llaniladigan metodlar // Xalq ta'limi, 2016, №3, 40–45 b.b.

2. Abdullayeva Sh.A., Ro'ziyeva D.I. Pedagogik diagnostika va korreksiya. Darslik, Toshkent: 2018-yil, 6-8 b.

3. R. Norqobilova, M. To'rayeva Importance of talent in child development. Web of Scientist: International Scientific Research Journal. ISSN: 2776-0979, VOLUME 3, ISSUE 7, July. 2022 57-61.

4. Максимов В.Г. Педагогическая диагностика в школе. М., 2002.

5. Г.С. Ковалева, О.Б. Логинова. Оценка достижения планируемых результатов в начальной школе. Система заданий. В 2 ч. Ч. 1 / под ред. М.: Просвещение, 2009.

6. Г.С. Ковалева, О.Б. Логинова. Планируемые результаты начального общего образования / под ред. М.: Просвещение, 2009.

7. R.D. Norqobilova. "Determining and developing students' mother language ability as a social-pedagogical problem". JournalNX – A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal. Volume 8, Issue 10, Oct., 2022, Published by Novateur Publication, M.S. India. 7–10.

8. R.D. Norqobilova. "Indikatorlar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilari faoliyatini diagnostika qilishning o'ziga xosligi". Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2022.

9. R.D. Norqobilova. "Methods of improving the mechanisms of diagnosing the mother language ability of primary class students". The role of science and innovation in the modern world. 139-143. 2022.

10. R.D. Norqobilova. "Methods of Forming Beautiful Writing Skills in Primary School Students". International Journal of Development and Public Policy. | e-ISSN: 2792-3991 | www.openaccessjournals.eu| Volume: 1 Issue: 7 181–183.